

δέει τὴν φιλοσοφίαν πρὸς τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν, ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ θέματός της. Ἐπίσης διφεύλομεν νὰ ἴσχυρισθῶμεν, δτὶ θεωροῦμεν τὸν σκοπὸν τοῦτον τῆς φιλοσοφίας, ὡς μόνον δυνάμενον ν^o ἀνταποκριθῆ πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ἴδεωδη, λαμβανομένης ὑπ’ ὅψιν τῆς ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἔξελέξεως τῶν ἐπιστημῶν.

Δοθέντος, δτὶ αἱ εἰδικαὶ ἐπιστῆμαι ἀποτελοῦσιν, ὡς εἶπομεν, τὴν βάσιν τῆς φιλοσοφίας, διφεύλουσιν αὗται νὰ προπαρασκευάσωσι τὰ θέματα ἔκεīνα, ἢ δέον νὰ ἐπεξεργασθῇ ἡ φιλοσοφία. Ὁφείλει δὲ ὅντως νὰ συμβῇ τοῦτο, ὅχι μόνον διότι τὰ θέματα ταῦτα προβάλλονται ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνης, ἀλλὰ καὶ διότι· αἱ ποικίλαι ἀπόπειραι πρὸς λύσιν αὐτῶν γίγνονται πάντοτε ἀπὸ περιωρισμένης τινὸς ἐπιστημονικῆς ἀφετηρίας, χωρὶς νὰ λαμβάνονται συχνάκις ὑπ’ ὅψιν οἱ γενικοὶ ὅροι τῆς γνώσεως.

III. Ταξινόμησες τῶν ἐπιστημῶν.

Ο χωρισμὸς τῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἶνε γεγονός, δπερ, ἐν τοῖς ἴδιαιτέροις αὐτοῦ σταδίοις, ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τὰ μαθηματικά, ἡ μηχανική καὶ ἡ ἀστρονομία ὑπῆρξαν αὐτοτελεῖς ἐπιστῆμαι πρὸ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας. Ἡ ἴστορία ἐπίσης ἦτο τοιαύτη πρὸ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἡ δὲ ψυχολογία ὑπῆρξεν, ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἢ αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι, ὑποτελῆς τῆς φιλοσοφίας.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ, οἱ ὅροι οἱ ἀπαιτούμενοι πρὸς ἐντελῆ ταξινόμησιν τῶν ἐπιστημῶν ἐπληρώθησαν τὸ πρῶτον ἀμα τῷ χωρισμῷ τούτῳ, συγχρόνως δὲ ἐτέθη ἐκποδὼν καὶ ἡ ἐν τοῖς νεωτέροις ἔτι συστήμασι κρατοῦσα παλαιὰ γνώμη, δτὶ ἡ φιλοσοφία διφείλει νὰ εἶνε ἡ βάσις πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, δπως αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ ἴστορικὴ ἀρχὴ τούτων. Διότι δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ θεωρῶμεν τὴν μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐνυπάρχουσαν σχέσιν εἰμὴ καθὼς ἀπαιτοῦσιν οἱ λογικοὶ νόμοι. Συμφώνως δὲ πρὸς τοὺς νόμους τούτους δέον νὰ δρμώμεθα ἀπὸ τοῦ μερικοῦ εἰς τὸ γενικὸν καὶ ἀπὸ τοῦ γενικοῦ εἰς τὸ μερικόν.

Ἐν τῇ ταξινομίᾳ τῶν ἐπιστημῶν δέον νὰ ἔχωμεν πρὸ διφθαλμῶν μόνον τοὺς ἥδη δεδομένους κλάδους τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνης. Δυνάμεθα βεβαίως κατὰ τὴν ταξινόμησιν ταύτην νὰ ὑποδεικνύωμεν τυχὸν τὰ κενά, δπως μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχοῦς προβλέψεως ἐπράξε τοῦτο ὁ Βάκων· δυνάμεθα ἐπίσης νὰ προ-

βαίνωμεν εἰς τὸν χωρισμὸν ἐνίστημανικῶν οὐλέδων, οἵτινες
ἴνεκα πρακτικῶν, ἐπουσιωδῶν λόγων συνδέονται πρὸς ἄλλήλους,
ἢ εἰς τὴν σύνδεσιν κεχωρισμένων τοιούτων πλίν, λαμβανομένης
ὑπὸ δύψιν τῆς συγχρόνου ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν, ὑφεῖλομεν
μόνον νὰ κατατάσσωμεν τὰς ἥδη ὑπαρχούσας ἐπιστήμας, οὐχὶ δὲ
νὰ δημιουργῶμεν ἔτερας τοιαύτας. Ἐπίσης δέον ν' ἀποκρούεται
πᾶσα ἐφαρμογὴ ἀρχῆς τυνος ἀλλοτρίας πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῶν
ἐπιστημῶν ἢ μόνον κατ' ἐπίφασιν σχετιζόμενης πρὸς τοῦτο, ὅπως
ἔπει παραδείγματι ἡ διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν ἡ γενομένη ὑπὸ
τοῦ Βάκωνος κατὰ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις, αἵτινες εἶνε ἀναγ-
καῖαι πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν θεμάτων.
Ἐπίσης καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν εἰς **θεωρητικὰς** καὶ
πρακτικὰς, ἵτις πολλάκις γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ οκοποῦ, ἢν
ἐπιδιώκουσιν αὗται, εἶνε ἀπορριπτέα, διὰ τὸν λόγον, ὅτι αἱ ἐφιρ-
μογαὶ τῶν θεωριῶν ἐκ λογικῶν ἢ διδακτικῶν αἵτινον συνδέονται
στεγνῶς πρὸς τὰς θεωρίας ταύτας. Λι' δι' αἱ ἐφιρμομέναις ἐπιστῆ-
μαι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι μόνον ὡς οὐλάδοι τῶν καθαρῶν ἢ
θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, καθά πωὶ δὲ Βάκων ἥδη πρὸς πολλοῦ εἶχε
κατανοήσει τοῦτο.

Συμφώνως πρὸς τὰ εἰρημένα ἡ ἐφιρμομένη μηχανική, ἐπεὶ
παραδείγματι, ἡ φαρμακευτικὴ χημεία, ἡ ἡλεκτροτεχνική, δὲν εἶνε
αὐτοτελεῖς ἐπιστῆμαι, ἀλλὰ τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος τὸ ἐν ταῖς
περιλαμβανόμενον ἀνίκαιο εἰς τὴν χημείαν καὶ τὴν φυσικήν. Τὸ
γεγονός ὅμως τοῦτο δὲν δύναται νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ση-
μασίαν τῶν μνημονευθέντων οὐλάδων, οὐδὲ δύναται τις νὰ ισχυ-
ρισθῇ, ὅτι ἐκ τῆς καλλιεργείας αὐτῶν οὐδὲν ὕφελος οὐ' ἀπεκόμι-
ζεν ἡ ἐπιστήμη. Ἐπίσης δὲν δύναται τις νὰ στηρίξῃ τὴν ταξινο-
μησιν τῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τῶν μεθόδων καὶ λοιπῶν βοηθη-
τικῶν μέσων, ἀτιναὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐρεύνῃ.
Τοιουτορότος ἡ καὶ νῦν ἀκόμη ἐν πολλοῖς ισχύουσα διαίρεσις τῶν
ἐπιστημῶν εἰς **περιγραφικὰς** καὶ **δρμηνευτικὰς** εἶνε ἐπιφαλμένη.
Σκοπὸς ἐκάστης ἐπιστήμης εἶνε ἡ πλήρης κατανόησις τοῦ ἀντι-
κειμένου αὐτῆς. "Ἔνεκα δὲ τούτου δὲν δύναται αὕτη νὰ παρα-
μελήσῃ οὔτε τὴν ἐρμηνευτικὴν τῶν λεπτομερεῖῶν συναρμογὴν
οὔτε τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ ἀντικειμένου τῆς. Κατὰ ταῦτα,
ἡ φυσικὴ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας περιγράφει τὰ φυσικὰ φαι-
νόμενα, μεθ' ἓσ τὴν ζωολογία πειρᾶται νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς σχέσεις
τῶν ζωικῶν ὅργανισμῶν. "Οτι δὲ ἔνιοι ἀφορισμοί, οὓς ποιεῖται,
ἐπὶ παραδείγματι, ἡ μηχανοσκοπικὴ ἀνατομία, ἡ ὀνταλυτικὴ καὶ
συνθετικὴ χημεία, ἡ πειραματικὴ ψυχολογία, κεῖνται πέριττη μᾶς

γενικής ταξινομήσεως ούδε πρέπει κάν νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα.
Ἐπίσης διὰ τῶν διακρίσεων τούτων προσεπάθησαν πάντοτε νὰ
ἔξυπηρετήσωσι μόνον ώρισμένους ἐπιστημονικοὺς ἢ διδακτικοὺς
σκοπούς, ἢ νὰ ἔξαρωσιν ώρισμένην τινὰ κατεύθυνσιν τῆς ἐπι-
στημονικῆς ἔρευνης.

Δοθέντος δτι δ σκοπὸς καὶ αἱ μέθοδοι τῶν ἐπιστημῶν δὲν
παρέχουσιν ἀφ' ἕαυτῶν ἀσφαλῆ τινα βάσιν πρὸς ταξινόμησιν
αὐτῶν, δὲν ὑπολείπεται ἡμῖν πλέον εἰμὴ νὰ λάβωμεν ἐν τῇ ταξι-
νομίσει ταύτῃ ὅπ' ὅψιν τὰ θέματα περὶ τὰ δποῖα ἀσχολοῦνται
αἱ ἐπιστῆμαι. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσωμεν ἐνταῦθα δτι
τὰ εἰρημένα Θέματα δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ως ἀφετη-
ρία μιᾶς ἐπιστημονικῆς ταξινομήσεως καθ' ἕαυτά, ἀλλὰ συμφώ-
νως πρὸς τὰς ἐννοίας, εἰς ὅν τὴν μόρφωσιν δίδουσιν ἀφορμὴν
ταῦτα. Τοιουτούρπως ἐν καὶ τὸ αὐτὸν ἀντικείμενον δύναται νὰ
χρησιμεύσῃ ως Θέμα πολλῶν ἐπιστημῶν. Ἡ γεωμετρία, ἡ θεω-
ρία τῆς γνώσεως καὶ ἡ ψυχολογία ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πρόβλημα
τοῦ χώρου, ἀλλ' ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν τούτων πραγματεύεται
ἀπὸ ίδιας ἀπόψιψεως τὸ μνημονευθὲν ζήτημα.

Θέματά τινα, ἀφορῶνται εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν λαῶν,
εἶνε ἀντικείμενον τῆς ιστορίας, τῆς φιλολογίας, τῆς ἐθνολογίας,
τῆς ψυχολογίας τῶν λαῶν κτλ. Ὁθεν τὰ Θέματα τῆς ἐπιστήμης
δὲν καθορίζονται ὅπὸ τῶν ἀντικειμένων, τῆς μελέτης τῶν δποίων
ἐπιλαμβάνεται αὕτη, ἀλλ' ἔξαρτῶνται πρὸ παντὸς ἀπὸ τῆς λογι-
κῆς ἀφετηρίας, ἀφ' ἣς τὰ ζητήματα ταῦτα μελετῶνται⁽¹⁾.

1. Τυπικαὶ ἢ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι.

Ἡ λογικὴ ἀφετηρία αὕτη ἀναφραίνεται ἡδη ἐν τῇ πρώτῃ γε-
νικῇ διακρίσει, ἣν συνεπάγεται ἡ θέσις τῶν μαθηματικῶν ἐναντὶ¹
τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν.

(1) Πβλ. τὴν πραγματείαν μου περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν ἐπιστημῶν
ἐν «Philos: Studien, V.», σελ. 1. καὶ ἐφεξῆς. Πρὸς δὲ τὴν «Einführung in
die Philosophie», σελ. 39 καὶ ἐπέκεινα Ἡ ἐπομένη ἔξαρτισις περιο-
ρίζεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν κυριωτέρων θεωρητικῶν πεδίων. Αἱ ὑπο-
διαιρέσεις καὶ οἱ πρακτικοὶ κλάδοι, ὡς πρὸς τοὺς δποίους ἔξωτερικά
αἴτια, ἀφορῶντα εἰς τὴν κατανομὴν τοῦ ἔργου, ἔξασκοῦσιν, ὡς εἰκός, με-
γάλην ἐπίδρασιν, δὲν λαμβάνονται πρὸ διφθαλμῶν ἐνταῦθα. Τὴν εἰς πα-
λαιοτέρας καὶ εἰς τινας νεωτέρας προσπαθείας ταξινομήσεως μέγα πρόσω-
πον διαδραματίζουσαν ἐπέκτασιν τοῦ συστήματος καὶ εἰς τὰς καλάς
τέχνας δὲν λαμβάνω ὅπ' ὅψιν ἐνταῦθα, διότι θεωρῶ ταύτην ὡς κατ'
ἀρχὴν ἡμαρτημένην. Ἡ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν εἶνε καθαρῶς λογι-
κόν, ἢ δὲ τῶν καλῶν τεχνῶν πρὸ παντὸς αἰσθητικὸν θέμα.

Τὸ ἴδιαίτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν μαθηματικῶν εἶνε, δῆτι ταῦτα μελετῶσι τάντικείμενα κατὰ τὰς τυπικὰς αὐτῶν ιδιότητας. Τυπικὴν δὲ ίδιότητα λέγοντες ἐννοοῦμεν ἔκείνην, ήτις σχετίζεται πρὸς τὴν διάτικτην τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Κατὰ τὴν γένεσιν ὅμιλος τῶν τυπικῶν ιδιοτήτων τούτων λαμβάνομεν ὑπὸ ὅψιν μόνον τὴν πνευματικὴν λειτουργίαν ἐν τῇ απονθῇ τῶν ἀντικειμένων καὶ οὐχὶ τὸ θλιψόν περιεχόμενον τούτων. Ἐπειδὴ ὅμως ή πνευματικὴ λειτουργία αὕτη εἶνε μία διακριτικὴ ἐνέργεια, αἱ δύο αὗται ιδιότητες συμπίπτουσι πρὸς ἀλλήλας, ἐξ οὗ προκύπτει η τὰ μαθηματικὰ ἀπὸ τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν διακρίνουσι ίδιότητας, καὶ τοῦτα δύνανται νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἔρευναν αὐτῶν υπὲρ τὰ δρια τῶν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ δεδομένων πραγματικῶν ἀντικειμένων. Κατὰ ταῦτα γενικὸν τῶν μαθηματικῶν θέμα εἶναι η ἔρευνα πασῶν τῶν νοητῶν τυπικῶν σχέσεων καὶ τῶν ἐννοιῶν, τῶν μεταφορικῶν εἰς τὰς σχέσεις ταῦτας.

Συμφώνως πρὸς τὰ εἰρητικά, αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι δύνανται νὰ διαιρεῖσσιν εἰς γενικὰς καὶ εἰδικάς. Άἱ πρῶται ἀσχολοῦνται περὶ τὰς τυπικὰς ιδιότητας, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς πάσας τὰς ἐννοίας ἔκείνας, τὰς περιλαμβανομένας εἰς πάντα τάντικείμενα τῆς ἐμπειρίας καὶ τὰς ἐκτενομένας ὑπὲρ τὴν ἐμπειρίαν ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γενικαὶ ιδιότητες αὗται ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα, δὲ σπολογισμὸς τῶν ποσῶν καὶ η θεωρεία τῶν μεταβολῶν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς οἱ κυριότεροι κλεῖδοι τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Η ἐννοιαὶ ὅμως τῆς ποσότητος γίνεται διπλοῦν ἀντικείμενον μελέτης, ἐφ' ὃσον λαμβάνονται ὑπὸ ὅψιν αἱ εἰς τὴν ποσότητα ἀφορῶσαι πρόσεξεις ή αἱ σχέσεις τῆς ἔξαρτήσεως δεδομένου ποσοῦ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον συμβαίνει εἰς τὴν ἀλγεβραν, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν θεωρείαν τῶν συναρτήσεων. Ομοίως δέοντα νὰ μελετηθῇ καὶ η ἐννοια τῆς μεταβολῆς κατὰ δύο τρόπους. Καὶ δι μὲν πρῶτος ματτεται τῆς γενέσεως τῶν μεταβολῶν ἐκ τῶν στοιχεων αὐτῶν, δὲ δεύτερος ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀλληλεπιδράσεις τῶν διαφόρων μεταβολῶν καὶ τῶν μεταλλαγῶν αὐτῶν (¹).

(¹) Μετὰ τὸ πλεῖστον αἱ ἐνταῦθα ἀνήκουσαι ἔρευναι γίνονται ὑπὸ γεωμετρικὴν μορφήν. Ἐν τούτοις συμβαίνει, ὅστε αἱ συντελεσθεῖσαι διαμορφώσεις τῶν ἐννοιῶν νὰ διαιρέσωσι κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν ιδιοτήτων τοῦ πραγματικοῦ χώρου, ν. ἀναγνωρίζεται δὲ εὐκόλως η γεωμετρικὴ μορφὴ ὡς μία ἀμφίεσις τῆς γενικῆς ἐννοίας τῶν μεταβολῶν ἔξυπηρετοῦσα τὴν ἐποπτείαν.

’Αμφότεραι αἱ ἔννοιαι, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ποσότητα καὶ τὴν μεταβολήν, ἐφαρμόζονται πάντοτε παραλλήλως εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας. “Ἐκαστον ἴδιαίτερον εἶδος ποσότητος περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ ἔνīας ἴδιότητας κατὰ ποιὸν καὶ ἀνήκει κατ’ ἀκολουθίαν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς μεταβολῆς.

Τρεῖς ἔννοιαι ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἴδιαιτέρων μαθηματικῶν ἐπιστημῶν: ἡ τοῦ ἀριθμοῦ, ἡ τῆς ἐκτάσεως καὶ ἡ τῆς κινήσεως. Ἡ μελέτη τῶν ἀριθμῶν εὑρίσκεται ἐν λίαν στενῇ σχέσει πρὸς τὴν γενικὴν σπουδὴν τοῦ ποσοῦ, διότι ὁ ἀριθμὸς εἶνε τὸ πανταχοῦ χρησιμοποιούμενον βοηθητικὸν μέσον πρὸς καταμέτρησιν τῆς ποσότητος. Ἡ γενικὴ ἴδεα τῆς ποσότητος προῆλθεν ἐκ τῆς ἔννοιας τοῦ ἀριθμοῦ. Ἡ τελευταία δὲ ἔννοια αὗτη καθωρίσθη ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐξελίξει αὐτῆς ὅπο τῆς προϊούσης διαμορφώσεως τῆς ἔννοιας τοῦ ποσοῦ. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ποσῶν προκύπτει, ὅτι ἡ μελέτη τῶν ἀριθμῶν προσαρμόζεται ὡς ἐκείνῃ, διθέντος ὅτι ἡ μὲν ἀριθμητική, ὡς μελέτη τῶν πράξεων τῶν ἀριθμῶν, σχετίζεται πρὸς τὴν ἀλγεβραν, ἡ δὲ θεωρία τῶν ἀριθμῶν, ὡς διδασκαλία τῶν ἀριθμητικῶν σχέσεων, σχετίζεται πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν συναρτήσεων.

’Ιδιαίτερον χαρακτῆρα ἔχουσιν αἱ εἰς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἔκτασιν ἀφορῶσαι ἐπιστήμαι, ἐκάστη τῶν ὅποιων ὅρμᾶται ἀπὸ καθωρισμένων, ἐν τῇ θεωρίᾳ δεδομένων ποσῶν. Δύνανται ὅμως νὰ λάβωσιν αὗται μίαν πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ποσοῦ ἀνάλογον ἔκτασιν, διθέντος ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἔκτάσεως καὶ τῆς κινήσεως δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς παραγωγὴν νέων, ἐν τῇ θεωρίᾳ αὴ πραγματοποιηθεισῶν, ἵδεων τοῦ εἴδους τούτου. Ἐνταῦθα ἡ ἔννοια τῆς μεταβολῆς ἐφαρμόζεται δμοίως ἐπὶ τῶν ἴδιαιτέρων μεταβολῶν. Συμφώνως πρὸς ταῦτα, τὰ σημεῖα, εἰς ἀ χωρίζονται τὰ δύο ταῦτα ἐπιστημονικὰ πεδία εἰς ἴδιαιτέρους κλάδους, ἀνταποκρίνονται πάλιν πρὸς ἐκεῖνα, μτινα δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι κυρίως ἐπὶ τῶν μεταβολῶν. Ἡ συνθετικὴ γεωμετρία ἀσχολεῖται περὶ τὴν μελέτην, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἐκ τῶν στοιχείων αὐτῶν γένεσιν τῶν μορφῶν τοῦ χώρου. Ἡ συνθετικὴ κινητικὴ μελετᾷ τὴν γένεσιν συνθετωτέρων κινήσεων ἐξ ἀπλουστέρων, ἐνῷ ἡ ἀναλυτικὴ γεωμετρία καὶ ἡ ἀναλυτικὴ κινητικὴ προβαίνουσιν εἰς τὴν ἀναλυτικὴν μελέτην συνθέτων τοπικῶν σχέσεων, τῇ βοηθείᾳ τῆς γενικῆς ἔννοιας τοῦ ποσοῦ.

2. Φυσικαὶ ἐπιστῆμαι.

Ἄπο τῶν τυπικῶν διαιρένομεν τὰς πραγματικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἀσχολοῦνται περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἴδιωτῶν καὶ σχέσεων τῶν ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας παρεχομένων ἀντικειμένων, κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Αὗται διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλους κλάδους, εἰς φυσικὰς καὶ νοολογικὰς ἐπιστῆμας. Η διαιρεσίς αὕτη, ί σχετιζομένη πρὸς τὰ μέσα, τὰς μεθόδους καὶ τὰς ἀρχάς, εἶναι τοσοῦτον θεμελιώδης, ὅστε δὲν στηρίζεται μόνον ἐπὶ πρακτικῶν λόγων, ἀφορῶντες εἰς τὸν καταμερισμὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνης, ἀλλ' ἐπὶ οὐσιοδεστέρων, σημαντικοτέρων διακρίσεων. Οσον δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μνημονεύεσσαν διαιρεσιν ταύτην δὲν πρόκειται πάλιν ἐνταῦθα περὶ μᾶς ἀπολύτου διαφορᾶς τῶν ἀντικειμένων. Ο συνειματικὸς καὶ διλιδες κόσμος εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἐν ἀδιαιρετον σύνολον, ὅπερ ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς μίαν ὑλικὴν καὶ μίαν συνειματικὴν δύναμιν. Υπὸ τῷ ἔννοιαν ταύτην, εἶναι ἀδιαιρούσον δὲν ὑπάρχωσιν ἕνας ἀντικείμενος, ἀτινα διεκνύουσι τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν μόνον τὴν ὑλικὴν αὐτῶν δύναμιν. Λιότι συνεπειᾳ δρῶν τινῶν, οἵτινες ἀπαιτοῦνται πρὸς ἀντικειμενικὴν μελέτην τῶν συνειματικῶν δεδομένων, ί ἐμπειρικὴ ἀπόδειξις αὐτῶν δηρεῖται νὰ εἶναι περιτοπισμένη. Οθεν ί διαιρεσίς τῶν ἐπιστημῶν εἰς φυσικὰς καὶ νοολογικὰς στηρίζεται ἐπὶ τίνος συνεχείας τῆς ἀφαιρέσεως ἐκείνης, εἰς ήν δηρεῖται ί διαιρεσίς τῶν μαθηματικῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν.

Μετὰ τὴν διαιρεσιν τῶν ἴδιωτῶν τῶν ἀντικειμένων εἰς τυπικὰς καὶ στραγματικάς, δέον αὕται νὰ διαιρεθῶσι καὶ πάλιν εἰς ἴδιοτιτας, ίσος σχετιζομένη πρὸς τὰ πράγματα, ἐφ' οἷσον ταῦτα νοοῦνται ὡς διάφορα ήμῶν, καὶ εἰς ἐτέρας τοιαύτας, δι' ὃν τὰντικείμενα ἀποκαλύπτουσι συγγένειαν τίνα πρὸς τὸ ήμέτερον εἶναι, ὅπερ γίνεται εἰς ἡμᾶς ἀμέσως ἀντιληφτέν.

Τὴν ἔρευναν τῶν πρώτων ἴδιωτῶν τούτων ἀναθέτομεν εἰς τὰς φυσικάς, τὴν δὲ μελέτην τῶν δευτέρων εἰς τὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας. Εν τούτοις, δρῶσ τὰ μαθηματικὰ δύνανται νὰ μὴ λαμβάνωσι ποσῆς ὑπὸ δύναμιν τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας, οὐχὶ δὲν καὶ ί ἐμπειρικὴ ἔρευναι τὰς τυπικὰς ἴδιοτιτας τῶν ἀντικειμένων, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι δύνανται νὰ παραμελῶσι τὴν συνειματικὴν δύναμιν τῶν πραγμάτων, ἐνῷ τὰ συνειματικὰ φαινόμενα δὲν δύνανται ν' ἀποσπασθῶσι πλήρως ἀπὸ τῆς φυσικῆς αὐτῶν δύναμεως καὶ τῶν

πρὸς ταύτην σχετιζομένων φυσικῶν ὅρων. Οὐπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην συντελεῖται, ἐν τῷ συστήματι τῶν ἐπιστημῶν, μία βαθμιαία μετάπτωσις ἀπὸ τῆς ἀφηρημένης εἰς τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν, καὶ ἡ πλήρης πραγματικότης τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου ἀποκαλύπτεται εἰς τὰς ἐπιστήμας ἔκείνας, αἵτινες κατατάσσονται τελευταῖαι ἐν τῷ συστήματι, ἵτοι εἰς τὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας.

Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ὑποδιαιροῦνται, δυνάμει πρακτικοῦ τινος καταμερισμοῦ, γενομένου ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς γενέσεως τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιστημῶν, εἰς δύο μεγάλους κλάδους, ἐξ ὃν ὁ μὲν πρῶτος ἀσχολεῖται περὶ τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ὁ δὲ δεύτερος περὶ τὴν μελέτιν τῶν ἐν τῇ φύσει ἀντικειμένων⁽¹⁾.

Αἱ φυσικαὶ ὅμως ἐνέργειαι εἶναι στενῶς συνδεδεμέναι πρὸς τὰντικείμενα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀλληλουχία αὕτῃ συνεπάγεται, πρὸς τῇ μελέτῃ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, καὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἀντικειμένων, προεξάρχει ἐνταῦθα ἡ σπουδὴ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν. Αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο κλάδους, οἵτινες ἀσχολοῦνται περὶ τὸ αὐτὸν ἀντικείμενον, ἀλλ' ἀπὸ ἴδιαιτέρας ἀπόψεως. Οἱ δύο οὗτοι κλάδοι ἀποτελοῦσι τὴν ἀφηρημένην καὶ τὴν συγκεκριμένην μελέτιν τῆς φύσεως.

Ἡ ἀφηρημένη μελέτη τῆς φύσεως ἡ ἡ ἀφηρημένη θεωρητικὴ ἔρευνα τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταίχμιον μεταξὺ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ μνημονευθεῖσα μελέτη αὕτη προσπαθεῖ νὰ ἔριμηνεύσῃ τὰς φυσικὰς ἐνέργειας ἐπὶ τῇ βάσει προύποθέσεων, αἵτινες τὰ μέγιστα συγγενεύουσι πρὸς τὰς ἔννοιάς τῆς ποσότητος καὶ τῶν μεταβολῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ προύποθέσεις αὕται στηρίζονται πάντοτε ἐπὶ ἔννοιῶν, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς τὴν κίνησιν ἡ ἐπὶ τῆς παραδοχῆς μιᾶς βάσεως, ἀφ' ἣς ἀπορρέουσιν αἱ κινητήριοι δυνάμεις, ὁ κλάδος οὗτος χαρακτηρίζεται ως γενικὴ δυναμική. Μία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπικρατήσασα ἐμπειρικὴ κατεύθυνσις πειρᾶται ν^ο ἀποκλείσῃ τὴν ἀφηρημένην δυναμικὴν ἀπὸ τοῦ πεδίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς ἔννοιάς τῆς κινήσεως, ἡν ἔχει ὑπὲρ ὄψει αὕτη, εἶναι ὑποθετική, καὶ διότι, ἔκτὸς τούτου, καθίσταται ἀναπόφευκτος ἡ παρα-

(1) "Οσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τῆς διαιρέσεως ταύτης εἰς φυσικὰς καὶ νοολογικὰς ἐπιστήμας, πρβλ. Einleitung in die Philosophie (Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν), σελ. 59 καὶ ἀφεξῆς.

δοχή μιᾶς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, οἵτοι ή παραδοχὴ τῆς ὕλης. Λυνάμεθα δημιουργίαν τῶν εἰρημένων τούτων νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ή ἀνωτέρῳ σκέψης ἔρειδεται ἐπὶ τίνος δι' ἀπολύτου δικαιολογίας συναγομένης λογικῆς ἀρχῆς, ἀφορώστης εἰς τὴν ἀναμφίβολιστον ἀλληλουχίαν τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἕπει τοῦ οὐρανοῦ χαρακτῆρος τῶν δυναμικῶν Θεωριῶν, δὲν δυνάμεθα μὲν ν' ἀποκλείσωμεν τὴν πιθανότητα τῆς εὑρέσεως ἀλλοίας τινὸς Θεωρίας, στηριζόμενης ἐπὶ ἑτέρας βάσεως, διερίζομεν δημιουργίας νὰ διολογήσωμεν, ὅτι τοιαύτη τις Θεωρία δὲν ἔχει μέχρι τοῦτο διεπικυρώσει. Συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα, δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφισβητήσωμεν, τοῦλάχιστον ἐν τῷ νῦν κρατούντει συστήματι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τὴν Θέσην τῆς ἀφηρημένης δυναμικῆς, οἵτις εἶναι συγχρόνως καὶ τὸ μεταγόμιον μεταξὺ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Δοθέντος δὲ ὅτι, ἔνοιαι εἰδικοτέρων τινῶν προστοθέσεων, ή ἐν λόγῳ ἐπιστήμης φέρει χαρακτῆρα εὑρυτέρως κινητικῆς, θὰ γράψωτο ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ Θεωρηθῇ ὡς μαθηματικὴ ἐπιστήμη, ἐὰν αὕτη τυχὸν ἀπεπτάται τοῦ στελέχους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ εἰδικὴ ἔρευνα τῶν φυσικῶν φαινομένων διαφέται εἰς δύο μεγάλους οἰλάδους: εἰς τὴν φυσικήν, οἵτις ἀσχολεῖται σεργὶ τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὥστ' ὅπιν τὰς κατὰ ποιὸν διαφορὰς τῶν στοιχείων τῆς ὕλης, καὶ εἰς τὴν χημείαν, οἵτις ιδιαιτέρως μελετᾷ τὰς διαφορὰς ταύταις. Ἐπὶ τοῦ παρόντος αἱ λέξεις «κατὰ ποιὸν» δὲν ἀφορῶσιν εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς ὕλης. Ἐπειδὴ δημιουργία μέχρι τοῦτο τὰ συστατικὰ μέρη, ἀτινα Θεωροῦνται ὑπὸ τῆς ἀναλύσεως ὡς ἀναποσύνθετα, δὲν εἶναι πιθανῶς, ἐν οὐδεμιᾷ μονομερεῖ περιπτώσει, τὰ τελευταῖα στοιχεῖα, μένει ὡς ἐκ τούτου ἀδιηλον κατὰ πόσον αἱ κατὰ ποιὸν διαφορὰς δεικνύουσι ποικίλας διατάξεις στοιχείων, ἀτινα δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων η̄ εἶναι ἀνόμοια πρὸς ἄλληλας κατ' οὐσιωδῆς διάφορον τρόπον. Ἐὰν τοιαύτη τις ἀνίλυσις τῶν χημικῶν στοιχείων δὲν ἦτο ἐφικτή, θ' ἀπεκλείστο μὲν η̄ ἔννοια τοῦ «ποιοῦ», θὰ μετεφέρετο δημιουργίας αὕτη ἀπὸ τῶν στοιχείων εἰς τὴν διάταξιν αὐτῶν, οὔτως ὅστε η̄ ἐν λόγῳ ἔννοια θὰ ἐλαμβάνε τὴν αὐτὴν σημασίαν, η̄ν ἔχει εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας ἐν ταῖς διαφόροις ἐνοίσαις τῶν μεταβολῶν. Τόσον η̄ φυσικὴ δημιουργία καὶ η̄ χημεία οὐ ποδιαροῦνται εἰς ἔνα γενικὸν καὶ ἔνα εἰδικὸν οἰλάδον. Ἡ γενικὴ φυσικὴ διαπραγματεύεται τὸ ξήτιμα, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν διαφόρων φυσικῶν φαινομένων η̄ ἐνεργειῶν, τῇ εἰ-

δική φυσική ἀσχολεῖται περὶ τὰς καθ' ἔκαστον ἐνεργείας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἴδιαιτέρας αὐτῶν ἴδιότητας. Ἡ γενικὴ χημεία ἔρευνα τὰς σχέσεις τῶν χημικῶν ἴδιοτήτων πρὸς τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, τουτέστι πρὸς τὰς μεταλλαγὰς αὐτῶν, ἢ εἰδικὴ χημεία ἀσχολεῖται περὶ τὴν μελέτην τῶν χημικῶν συνθέσεων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἴδιαιτέρας αὐτῶν ἐκδηλώσεις.

Μετὰ τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν προβαίνομεν εἰς τὴν μελέτην τῶν πραγμάτων. Τὰ πράγματα ταῦτα ἔρευνῶσι, κατά τινα βαθμηδὸν καταμεριζομένην μέθοδον, ἢ ἐπιστήμη τῶν οὐρανίων σωμάτων (ἢ Ἀστρονομία) καὶ ἢ ἐπιστήμη ἢ ἀσχολουμένη περὶ τὴν σπουδὴν τῆς Γῆς (ἢ Γεωγραφία) καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων.

Ἡ τελευταία ἐπιστήμη αὕτη δύναται πάλιν νὰ ἔξετάσῃ τὰ πράγματα ταῦτα εἴτε κατὰ τὴν ἴδιαιτέραν αὐτῶν ἐσωτερικὴν ὑφὴν (συστηματικὴ φυσιογνωσία) εἴτε ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γῆν (εἰδικὴ γεωγραφία). Ἐκάστη τῶν ἐπιστημῶν τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς διαφόρους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον συνδεομένους εἰδικοὺς κλάδους. Οὗτος ἢ συστηματικὴ φυσιογνωσία δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ εἰς ὅρυκτολογίαν, βιοτανικήν, ζωολογίαν, ἢτις πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς κυρίως ζωολογίαν καὶ συγκριτικὴν ἀνατομίαν. Χάριν δὲ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης καὶ τῆς πρακτικῆς σημασίας ἴδιαιτέρων τινῶν κλάδων, ὑποδιαιρεῖται πάλιν ἢ μνημονευθεῖσα ἐπιστήμη αὕτη εἰς ἀνατομίαν τοῦ ἀνθρώπου, φυσιολογικὴν καὶ παθολογικήν. Ἡ γεωγραφία περιλαμβάνει τοὺς ἔξης κλάδους: τὴν ὅρογραφίαν, ὑδρογραφίαν, γεωγνωσίαν καὶ τὴν ζωολογικὴν καὶ φυτολογικὴν γεωγραφίαν.

Ἡ τρίτη γενικὴ κατηγορία ἔμπεριέχει τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐκείνας, αἵτινες ἀσχολοῦνται περὶ τὴν σπουδὴν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ἐν σχέσει πρὸς τὰντικείμενα. Τάντικείμενα ταῦτα δύνανται νὰ μελετηθῶσιν εἴτε κατὰ τὴν ἄμεσον αὐτῶν ὑφὴν εἴτε ἐν σχέσει πρὸς τὴν γένεσιν καὶ τὰς μεταλλαγάς, ἢς ὑφίστανται. Οὗτοι μορφοῦνται τάξις τις φυσικοχημικῶν ἐπιστημῶν — αἵτινες ἔρευνῶσι τὴν φύσιν παραλλήλως πρὸς τὰς ἢδη μνημονευθεῖσας φυσικὰς ἐπιστήμας, τὰς ἀσχολουμένας περὶ τὰ πράγματα —, εἰς ἢν ἀνήκουσιν ἢ μηχανικὴ τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἢ ἀστροφυσική, ἢ γεωφυσική, ἢ φυσικὴ καὶ χημικὴ ὅρυκτολογία, ἢ ὁργανικὴ φυσικὴ καὶ χημεία ἢ φυσιολογία, ἢτις, ἔνεκα πρακτικῶν λόγων, ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς κυρίως φυσιολογίαν καὶ παθολογίαν, εἰς ἢν ἀνήκουσιν οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς ιατρικῆς ἐπιστήμης. 'Αφ' ἐτέρου δὲ διαμορφοῦνται αἱ εἰδικαὶ ἐπιστῆμαι, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ιστορίαν τῆς ἔξελίξεως, τουτέστιν ἢ ιστορία

τῆς ἔξελλεως τοῦ Σύμπαντος (κοσμιδογία), τῆς Γῆς (γεωλογία), τῶν φυτῶν, τῶν ζώων, τοῦ ἀνθρώπου. Λιὰ τῶν τελευταίων ἐπιστημῶν τούτων, αἵτινες οὐ μόνον προστοθέτουσι πάντας τοὺς λοιποὺς κλάδους, ἀλλὰ καὶ παρέχουσι, νῦν τὸ πρῶτον, ἐντελῇ πατανόησιν τῶν καθ' ἑκαστα φυσικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἀντικειμένων, περιτοῦται τὸ σύστημα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

3. Νοολογικαὶ ἐπιστῆμαι.

Αἱ νοολογικαὶ ἐπιστῆμαι διαιροῦνται ἐπίσης εἰς δύο μεγάλους κλάδους, ἵτοι : εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες δισχολοῦνται περὶ τὴν μελέτην τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν, καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἐρευνῶσι τὰ προϊόντα τῆς διανοΐας. Ἐὰν δημος ἥδη εἰς τὴν φύσιν ἡ διέκρισις μεταξὺ ἐνεργειῶν καὶ ἀντικειμένων, ἐν τῇ πράξει, οὐδέποτε δύναται νὰ συντελεσθῇ, τοῦτο πολὺ περισσότερον συμβαίνει ἐπὶ τοῦ σεδίου τῆς διανοΐας, ἐνθα, ἵνα εὑρεθῶσιν ἀνάλογα πρὸς τὰντικείμενα τῆς φύσεως θέματα μελέτης, ἡ ἔννοια τοῦ ἀντικειμένου ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἔννοιας τοῦ διανοητικοῦ προϊόντος, καὶ ἐνθα λαμβάνεται ἐπόπτης τούτου ὅπ' ὅφιν, ὅτι τὰ προϊόντα τῆς διανοΐας ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν σπινθίως τὴν χαρακτηριζόμενα τὰντικείμενα σχετικὴν εὐστάθειαν. Ἐκ τούτου ἐπειτα, ὅτι τὰ πνευματικὰ προϊόντα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ κατανοηθῶσιν ἄνευ τῆς μελέτης τῶν παραγουσῶν ταῦτα διανοητικῶν λειτουργιῶν. "Οὐεν ἡ μελέτη αὕτη περιλαμβάνει τοὺς γενικωτέρους κλάδους τῶν νοολογικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες παρέχουσιν ἡμῖν τὰ μέσα πρὸς κατανόησιν τῶν διανοητικῶν προϊόντων. Κατὰ ταῦτα ἡ ψυχολογία, ὡς μελέτη τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν νοολογικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ψυχολογία ὑποδιαιρεῖται εἰς ἴδιατέρους τινὰς κλάδους, ἐφ' ὃσον αὕτη ἐρευνᾷ τὰ φαινόμενα τῆς συνειδήσεως ἐν τῇ καθ' ὅλου ζωικῇ κλίμακι (ζωιογνωστικὴ ψυχολογία), τὴν ψυχικὴν ἔξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, (ψυχολογία τοῦ παιδός, ψυχολογία τῶν λαῶν), ἢ ἐν τέλει τὰς σχέσεις τοῦ πνευματικοῦ βίου πρὸς τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας (ψυχοφυσική). Ὁ τελευταῖος οὗτος κλάδος ἀγει ἡμᾶς εἰς τὴν φυσιογνωστικὴν ψυχολογικὴν μελέτην τῆς ἔξελλεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν διαφόρων φυλῶν, περὶ ἣν δισχολοῦνται ἡ τε ἀνθρωπολογία καὶ ἡ εθνολογία. Τοιουτοχόποτες ἀμφότεροι οἱ κλάδοι οὗτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς εἰδικαὶ ψυχοφυσικαὶ ἐπιστῆμαι.

Τὰ προϊόντα τῆς διανοίας δύνανται νὰ μελετηθῶσι κατὰ δύο τρόπους: πρῶτον κατὰ τὰς γενικὰς αὐτῶν ἴδιότητας καὶ τοὺς γενικοὺς ὅρους τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἴδιαιτέρου χαρακτῆρος, ὃν φέρουσι ταῦτα, καὶ δεύτερον ἐν σχέσει πρὸς τὴν πνευματικὴν σφαῖραν τοῦ εἰς ὃν ἀνήκουσι διανοητικοῦ βίου. Τῆς πρώτης μελέτης ἐπιλαμβάνεται ἡ φιλολογία ἢν ὁρίζομεν, κατὰ ταῦτα, ὡς γενικὴν ἐπιστήμην, ἀσχολουμένην περὶ τὴν σπουδὴν τῶν προϊόντων τῆς διανοίας. Ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἀπόψεως καταμερίζεται ὁ πνευματικὸς βίος εἰς διάφορα πεδία, ἀτινα ἀφορῶσιν εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον τῶν λαῶν, τὴν πολιτείαν καὶ τὰς διατάξεις τοῦ δικαίου, τὴν θρησκείαν, τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, αἱ πολιτικαὶ ἐπιστήμαι, ἡ συστηματικὴ ἐπιστήμη τοῦ δικαίου, ἡ ἐπιστήμη τῶν θρησκευμάτων, ἡ τεχνογνωσία, ἡ εἰδικὴ μεθοδολογία τῶν ἐπιστημῶν, λαμβάνουσιν ἴδιαίουσαν θέσιν ἔναντι τῆς φιλολογίας, ἵνα τὰ βοηθικὰ μέσα χρησιμοποιοῦσι πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν.

Τρίτη τις κατηγορία περιλαμβάνει ἐν τέλει τὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας ἐκείνας, αἵτινες ἐρευνῶσι τὴν γένεσιν τῶν προϊόντων τῆς διανοίας. Αὗται καλοῦνται *Ιστορικαὶ ἐπιστήμαι* καὶ διαιροῦνται πάλιν εἰς γενικωτέρους καὶ εἰδικωτέρους κλάδους, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀσχολοῦνται περὶ τὴν μελέτην τῆς γενέσεως τῶν πνευματικῶν προϊόντων ἐνδε ἀτόμου ἢ μιᾶς διμάδος, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἀλληλουχίαν καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς φυσικοὺς αὐτῶν ὅρους, οἱ δὲ ἐρευνῶσι τὰς καθ' ἔκαστα κατηγορίας τῶν προϊόντων τῆς διανοίας συμφύνως πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἴδιαιτέρας ἐξελίξεως αὐτῶν. Ἡ γενικὴ ιστορία διερεύνεται, λαμβανομένης ὑπὸ δύψιν τῆς εὑρείας ἐκτάσεως τοῦ θέματός της, εἰς ιστορίαν τοῦ ἀτόμου (βιογραφικὴ) καὶ εἰς ἐθνικὴν καὶ γενικὴν ιστορίαν. Αἱ εἰδικαὶ ιστορικαὶ ἐπιστήμαι, ἥτοι ἡ ιστορία τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῶν λαῶν, ἡ ιστορία τῶν πολιτευμάτων καὶ τοῦ δικαίου, ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ιστορία, ἡ ιστορία τῆς τέχνης, ἡ ιστορία τῶν ἐπιστημῶν, βαίνουσι παραλλήλως πρὸς τὰς συστηματικὰς νοολογικὰς ἐπιστήμας.

Ἐν τῇ ἐπισκοπήσει ταύτῃ δὲν περιλαμβάνονται ὅλαι αἱ ἐπιστήμαι ἐκείναι, αἵτινες θεωροῦνται ὡς αὐτοτελεῖς. Ἐκτὸς τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημονικῶν κλάδων, οἵτινες, ὡς πρὸ μικροῦ ἐλέχθη, ἀνήκουσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, δὲν ἀναφέρεται ἐνταῦθα ἀριθμός τις εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων, οἵτινες θεωροῦνται μὲν ὡς αὐτοτελεῖς, δὲν εἶνε ὅμως ὅντως τοιοῦτοι, ἀλλὰ μέρη γενικωτέρων ἐπιστημῶν. Ἀκριβῶς δὲ συμ-

βαίνει, ώστε οἱ μνημονεύθέντες οὗτοι εἰδικοὶ κλάδοι νὰ εὑρίσκωνται εἰς στενωτέραν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν σχέσιν ἢ αἱ λοιπαὶ αὐτοτελεῖς ἐπιστήμαι καὶ νὰ θεωρῶνται κατ' ἀκολουθίαν ὡς μεταβατικὰ συνδετικὰ μέλη μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Τοῖς εἰρημένοις συνφδίᾳ, ἡ παιδαγωγικὴ δύναται, ἀπὸ πρώτης ἀφετηρίας, νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐφαρμογὴ μιᾶς αὐτοτελοῦς ἐπιστήμης, τῆς ψυχολογίας.³ Εἰπειδὴ ὥμινος αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀγωγῆς στηρίζονται ἐπὶ ἡθικῶν ἀξιωμάτων, τὰ πρωτικὰ τῆς παιδαγωγικῆς θέματα εἰσέρχονται εἰς τὸ πεδίον τῆς φιλοσοφικῆς ἡθικῆς.

Τὸ αὐτὸν λογίνει καὶ διὰ τὴν θεολογίαν, ἵτις, ἐφ' ὅσον μὲν ἀσχολεῖται περὶ τὴν κριτικὴν μελέτην τῆς προελεύσεως καὶ τῆς ιστορικῆς ἔκθεσεως θρησκευτικῆς τινος κοσμοθεοφρίας, ἀποτελεῖ μέρος τῆς γενικῆς ἐπιστήμης τῶν θρησκευμάτων, ἐφ' ὅσον δὲ προσπαθεῖ ν' ἀποδεῖξῃ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἡθικὴν σημασίαν τῆς πλοτεως, ἵνα πρεσβεύει αἵτι, εὑρίσκεται εἰς ἐγγυτέραν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν σχέσιν.

ΙΙΙ. Δεοερεσες τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ φιλοσοφία ἔχει κοινὸν περιεχόμενον πρὸς τὸ τοῦ συνόλου τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Πλὴν ἡ ἀφετηρία, ἀφ' ἣς δριμάται, ὥπως προβῆι εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ περιεχομένου τούτου, εἶναι διάφορος, διοθέντος ὅτι ἡ φιλοσοφία ἔχει ἐκ τῶν προτέρων πρὸς διφθαλμῶν τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἀντικειμένων τῆς γνώσεως. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην, τὸ θέμα αὐτῆς ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο κύρια προβλήματα. Τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως δηλαδὴ δύναται νὰ μελετηθῇ εἴτε ἀναφορικῶς πρὸς τὴν γένεσιν αὐτοῦ, εἴτε ἐν σχέσει πρὸς τὸν συστηματικὸν σύνδεσμον τῶν ὀρχῶν του. Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ, κατὰ ταῦτα, εἰς τὴν ἔξελισσοιμένην, τὸ δεύτερον εἰς τὴν ἥδη ἔξελιχθεῖσαν γνῶσιν. Πρὸς τὰ προβλήματα ταῦτα ἀντιστοιχοῦσι δύο γενικαὶ φιλοσοφικαὶ ἐπιστήμαι: ἡ ἐπιστήμη τῆς Γνώσεως καὶ ἡ τῶν πρώτων Ἀρχῶν.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς Γνώσεως διαιρεῖται εἰς ἕνα τυπικὸν καὶ ἕνα πραγματικὸν κλάδον. Ὁ πρῶτος οὗτος κλάδος, ἦτοι ἡ τυπικὴ λογική, σχετίζεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς τὴν πραγματικὴν ἐπιστήμην τῆς γνώσεως, καὶ οὐ διαφορετικός τοις ἄλλοις ἐπιστήμαις. Ἐνεκα τούτου ἡ τυπικὴ λογικὴ εἶναι ἡ κεντρικὴ φιλοσοφικὴ βάσις τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Άλι μαθηματικαὶ θεωρίαι εἶναι πανταχοῦ συνδεδεμέναι πρὸς τοὺς λογικοὺς νό-

μους, ούχι δὲ ἀναγκαίως καὶ πρὸς τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας. Ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη τῆς γνώσεως ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο κλάδους, εἰς τὴν *ἴστοριαν* καὶ τὴν *θεωρίαν τῆς γνώσεως*. Ἡ πρώτη ἀσχολεῖται περὶ τὴν μελέτην τῆς πραγματικῆς ἔξελίξεως τῆς γνώσεως, ὅπως εὑρίσκομεν ταύτην εἰς τὴν *ἴστοριαν τῶν ἐπιστημῶν*, οἷς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γενικῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν. Τῆς σπουδῆς ταύτης ἐπιλαμβάνεται, μέχρι ὡρισμένου τινὸς σημείου, ἀλλ᾽ ἀκόμη πάντοτε ἀνευ ἐπαρκοῦς ἀνασκοπήσεως τῶν γενικῶν ἀλληλεπιδράσεων τῶν ἐπιστημονικῶν ιδεῶν, ή *ἴστορια τῆς φιλοσοφίας*. Ἡ *θεωρία τῆς γνώσεως*, ήτις μετὰ τῆς τυπικῆς λογικῆς ἀποτελεῖ τὴν λογικήν, *ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ*, ἐρευνᾷ τὴν ὁργανικήν ἐξέλιξιν τῆς γνώσεως, προβαίνουσα εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς γενέσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἔννοιῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λογικῶν κανόνων. Ἡ φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη αὕτη ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν *γενικὴν θεωριῶν τῆς γνώσεως*, ήτις, ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως, ἀσχολεῖται περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ὅρων, τῶν ὅριων καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γνώσεως, καὶ εἰς τὴν *μεθοδολογίαν*, ήτις ἐρευνᾷ τὰς ιδιαιτέρας διαμορφώσεις τῶν ἀρχῶν τούτων ἐντὸς τῶν διαφόρων πεδίων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Τοῦ δευτέρου κυρίου μέρους τῆς φιλοσοφίας, τῆς *ἐπιστήμης τῶν πρώτων ἀρχῶν*, ήτοι τῆς *μεταφυσικῆς*—ἐπιθυμοῦμεν νὰ διατηρήσωμεν τὸν τελευταῖον τοῦτον ὅρον—ἔργον εἶνε ἡ ἔκθεσις τῶν γενικῶν ἀποτελεσμάτων τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιστημῶν καὶ ἡ σύνδεσις αὐτῶν εἰς σύστημα ἐλεύθερον ἀντιφάσεων. “Οτι κατὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς λύσεως τοῦ μνημονευθέντος ζητήματος δύναται τις νὰ πλανηθῇ εἶνε εὐνόητον. Ἐν τούτοις τὸ εἰρημένον θέμα δύναται τοσοῦτον διλίγον νὰ τεθῇ ἐκποδών, ὅσον καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ προβλήματα, ἔνεκα ἐσφαλμένων λύσεων. Δυνάμεθα δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἀκριβῶς εἰς τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους, εἰς τὰ μαθηματικά, ἐπὶ παραδείγματι, καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, γεννῶνται πανταχοῦ ὑποθέσεις, φέρονται μεταφυσικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ἀν ἀκόμη ἡ φιλοσοφικὴ μεταφυσικὴ ἐστερεῖτο ἐτέρων προϋποθέσεων, θὰ περιήρχετο πάντως, ἔνεκα τούτου, εἰς τὴν ἀνάγκην, ἵνα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ὅρων τῆς γνώσεως καὶ τῶν συμπερασμάτων ἐτέρων ἀνεξαρτήτων ἐπιστημονικῶν κλάδων, ὑποβάλλῃ ὑπὸ κριτικὸν ἐλεγχον τὰς ἄλλοτε μὲν λανθανούσας, ἄλλοτε δὲ καταδήλους μεταφυσικὰς ὑποθέσεις τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν τοιαύτην ὅμως κριτικὴν δὲν θὰ ἥδυνατό τις ν' ἀρνηθῇ τὴν θετικὴν ἀποστολήν, ὅπως αὗτη

κανονίζῃ καὶ συμπληροῦ τὰς μεταφυσικὰς ὑποθέσεις, ἵνατε ἔνθα,
ἔνεκα λόγων ἀφορῶντων εἰς τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως,
ἥθελεν εἶσθαι ἀναγκαῖον. Ἐνεκει τῶν ἐφιαρμογῶν, αἵτινες προ-
κύπτουσιν ἐνταῦθα, μεθίσταται συγχρόνως ἡ μεταφυσικὴ εἰς τὰς
φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ μεταίχμιον μεταξὺ¹
ταύτης καὶ τῶν κυριωτέρων κλάδων τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν.
Κατὰ ταῦτα, τὸ ἴδιαιτέρων τοῦτο μέρος τῆς ἐπιστήμης τῶν γενι-
κῶν ἀρχῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν μαθηματi-
κῶν, τῶν φυσικῶν καὶ τῶν νοολογικῶν ἐπιστημῶν, ἕκαστος
δὲ τῶν ἴδιαιτέρων τούτων κλάδων δύναται πάλιν νὰ διαιρεθῇ
εἰς εἰδικωτέρους τοιούτους. Τοιουτούρπτως ἔναιντι τῆς γενικῆς
φιλοσοφίας τῆς φύσεως ἰστανται ἡ φιλοσοφικὴ κοσμολογία
καὶ ἡ βιολογία. Ἐνεκει δὲ τῆς συναφείας τῆς πνευματικῆς ἐνερ-
γείας πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τελευ-
ταία αὕτη, ὡς μεταβατικὸν σημεῖον εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν
νοολογικῶν ἐπιστημῶν. Ήλ εἰδημένη φιλοσοφία πειρᾶται, ἵνα,
ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ψυχολογίας καὶ τῇ βοηθείᾳ τῆς θεωρίας
τῆς γνώσεως, κατανοήσῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν πνευματικῶν φαι-
νομένων. Εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ψυχολογίαν δενήκουσιν οἱ διάφοροι
κλάδοι, οἱ σχετικόμενοι πρὸς τὰς ἴδιαιτέρους ἐκφάνσεις τοῦ ψυχικοῦ
βίου, ἥτοι πρὸς τὴν ηθικήν, τὴν τέχνην καὶ τὴν θρησκείαν.
Περὶ τὰς ψυχικὰς ἀκδηλώσεις τιτάνται ἀσχολοῦνται τρεῖς φιλοσο-
φικαὶ ἐπιστήμαι, ταυτέστειν ἡ τῶν ηθικῶν θεσμῶν, ἡ αἰσθη-
τικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας. Λιὸν τῆς συγκεφαλαιό-
σεως τῶν μνημονευθέντων κλάδων, συμφίνως πρὸς τὴν ἔννοιαν
τῆς ἔξελτεως, ζητεῖ ἐν τέλει ἡ φιλοσοφία τῆς ιστορίας νὰ
μορφίσῃ μίαν ιστορικὴν γενικήν ἴδεαν τοῦ πνευματικοῦ βίου
τῆς ἀνθρωπότητος καὶ συσχετίσῃ ταύτην πρὸς τὴν κοσμοθεωρίαν,
τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν λοιπῶν βοηθητικῶν τῆς φιλοσοφίας κλά-
δων συντελεσθεῖσαν.

Ἡ θεωρία τῆς γνώσεως καὶ ἡ μεταφυσικὴ δύναται κατ'
δικλούθιαν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς αἱ δύο κεντρικαὶ φιλοσοφικαὶ
ἐπιστήμαι, ἐξ ᾧ, συνεπείᾳ ἐνίσιν ζητημάτων γενικῆς οημασίας
καὶ ἴδιαιτέρου ἐνδιαιρέοντος, διαμορφοῦνται οἱ λοιποὶ κλάδοι
τῆς φιλοσοφίας. Δοθέντος δέ, ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐπιστήμαι αὗται
μελετῶσι τὸ αὐτὸν ἀντικείμενον, ἀλλ' ἀπὸ ἴδιαιτέρως ἀπόφεως
ἴκατέρα, ἐπειταὶ ὅτι αἱ ἔρευναι αὐτῶν, εἰς πλεῖστα σημεῖα, ἐφά-
πτονται ἀλλήλων. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι ἔννοιαι τινες, ὡς
ἐπὶ παραδείγματι ἡ τῆς οὐσίας, τῆς αἰτιότητος καὶ τοῦ σκοποῦ,
ἀνήκουσι τόσον εἰς τὸ πεδίον τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, ὥσπερ

καὶ εἰς τὴν σφαιραν τῆς μεταφυσικῆς, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ αὗται εἶνε ἀναγκαῖα προϊόντα τῆς νοήσεως ἢ ἐπιβοηθητικαὶ ξύνοιαι τοῦ συστήματος τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπειδὴ δέ, κατὰ τὴν εἰρημένην συναφὴν τῶν θεμάτων, τὸ οὖσιαδέστερον μέρος τῆς ἔρευνης τῶν ἀρχῶν ἔκεινων, αἵτινες καθορίζουσι τὸ πραγματικὸν περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας, ἀντίκει εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως, δικριτικὸς ἔλεγχος καὶ ἡ συνέχεια τῶν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν παρεχομένων ὑποθετικῶν συμπληρωμάτων τῆς πραγματικότητος, εἶναι κατ' οὐσίαν ἔργον τῆς μεταφυσικῆς. Ἐκ πάντων τούτων κατανοεῖται καὶ ἡ ἀβεβαία θέσις τῆς μεταφυσικῆς καὶ τὸ ἀπαραίτητον τῆς ὑποστάσεως της. Καὶ ἀν ἀκόμη ἐπετυγχάνετο νὰ ἔκτοπισθῇ αὕτη τῆς φιλοσοφίας, οὐδέποτε θὰ ἔξηφανίζετο πλήρως ἀπὸ τοῦ πεδίου τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν⁽¹⁾.

Μία συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ συστήματος τῆς φιλοσοφίας, ὥπως πρόκειται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα, διφεύλει μὲν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν πάντα τὰ κύρια σημεῖα, δὲν δύναται ὅμως νὰ διαπραγματευθῇ λεπτομερῶς πάντα τὰ ζητήματα, τὰφορῶντα εἰς τὰς διαφόρους φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας. Μόνον διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ δυνηθῇ αὕτη νὰ τύχῃ τοῦ ἴδιου αὐτῆς σκοποῦ, ἵτοι νὰ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἀλληλουχίαν τῶν θεμελιωδῶν ἴδεων σαφέστερον ἢ ὅσον θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο δι' ἔκτενεστέρας ἀναπαραστάσεως τῶν ἴδιαιτέρων ήλίδων τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ ἥτο σκόπιμον νὰ ἔγκαταλείψωμεν τὴν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἔκτεθεῖσαν λογικὴν διάταξιν τοῦ συστήματος ἡμῶν, ἀντικαθιστῶντες αὐτὴν δι' ἄλλης τινός, μᾶλλον ἔλευθέρας ταξινομήσεως. Κατὰ ταῦτα, διαιροῦμεν τὴν ὕλην τοῦ παρόντος ἔργου εἰς **τέσσαρα γενικὰ κεφάλαια**.

Τὸ πρῶτον τῶν κεφαλαίων τούτων θ' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν μελέτην τῶν τυπικῶν ὅρων τῆς γνώσεως, τουτέστι τῶν τύπων τῆς νοήσεως καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκαλυπτομένων λογικῶν νόμων. Τὸ δεύτερον θὰ ἔξετάσῃ τὴν γνῶσιν κατὰ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς σημασίαν. Τὴν ἔρευναν ταύτην, ἥτις ἔκτείνεται ἐπὶ τῶν οὖσιαδέστέρων ζητημάτων τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, θ' ἀκολουθήσῃ, ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ, ἡ μελέτη τῶν κυρίων θεμάτων, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν πρώτων ἀρχῶν (μεταφυσικῆς). Τὰ θέματα ὅμως τῆς μεταφυσικῆς ὑποδιαιροῦνται

(¹) Πρβλ. τὸ ἀριθμὸν «Metaphysik» ἐν τῷ «Kultur der Gegenwart», ἥτις ἔκδιδεται ὑπὸ P. Hinneberg, Abt. I, σελ. 103 καὶ ἐφεξῆς.

εἰς τὰ τῆς πραγματικῆς καὶ ὑπερβατικῆς γνῶσεως, οἵτινα περιέχονται ἐν τῷ πεδίῳ τῶν γενικῶν ἐννοιῶν ἡμεῖνων, αἵτινες σχετίζονται τὸ μὲν πρός τὴν ἀπλῆν μορφήν, τὸ δὲ πρός τε τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας, καὶ παρέχουσιν οὕτως ἀφ' ἐνδεικνύεται τὰς βάσεις τῶν μαθηματικῶν, ὡς γενικῆς τυπικῆς (εἰδολογικῆς) ἐπιστήμης, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὰς τῶν ἐμπειρικῶν φυσικῶν καὶ νοολογικῶν ἐπιστημῶν. Λιαφόρως πρὸς τὰς πανταχοῦ εἰς τὰς εἰδικὰς ἐπιστήμας ἐφαρμοζομένιες ἀρχαίς, αἵτινες πρὸς συγκεφαλαίωσιν τῆς γνώσεως διαπικευάζονται ὑπὸ τῆς μεταφυσικῆς, διαμορφούσιν αἱ ὑπερβατικαὶ ἰδέαι τοῦντον ίδιων προύποθέσεων, ἵπερ προπαρισκευαῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν, οὐδέποτε διμοτικά, ἕστω καὶ ἐν μέρει, νὰ συντελεῖται πλήρως.

^οἜστειδή τῇ συστηματικῇ ἔργεινα τῶν φιλοσοφικῶν θεματικῶν βασιστεων εἶνε τὸ κάριον Θέμα, ἵπερ πρόσωπεια νὰ διαπεριγματευθεῖεν ἐν τοῖς ἐπομένοις, δὲν θὰ λέπισθαιεν διτ' ἄλιτρα τοὺς εἰδικωτέρους ολόδους, εἰμὶ διφ' ὅσον εἶνε ἀναγκαῖοι πρὸς κατευνάησιν τῶν ἐφαρμογῶν τῶν γενικῶν τῆς φιλοσοφίας ἀρχῶν, τὰ κάρια σημεῖα τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πνεύματος θὰ μελετηθῶσιν ἐν τῷ πέμπτῳ καὶ ὕστερῳ περιελάσῃ.